עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פי"ב מהלכות שמיטה ויובל הל' יד:
נד ב מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הל' ח [ט]:
נה ג מיי' שם הל' ד ה:
נו ד מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה כח:
ה [מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה ח]:
נז ו מיי' פי"ב מהל' שמיטה הלכה יד:

גמרא

מתני' [א]ואלו הן בתי החצרים שני חצרים של שני בתים אע"פ [א] שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון הרי הן כבתי חצרים: גמ' ת"ר ממשמע שנאמר [1]בתי החצרים איני יודע שאין להם חומה מה ת"ל אשר אין להם חומה [ב] אף על פי שיש להם חומה כמי שאין להם חומה [ג] וכמה בתים שנים חצירות שנים שתי חצירות של שני [ד] בתים ואימא בית [ה] וחצר (א) אם כן ליכתוב רחמנא חצרים וכי תימא אי כתב רחמנא חצרים חצר בלא בית משמע ההוא קרפף איקרי: מתני' ישראל שירש אבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה שנאמר [2]כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי וחכמים אומרים [ב]אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים: גמ' ואלא כמאן כבן לוי והדר תני עד שיהא לוי וערי הלוים אימא אינו גואל אלא כסדר הזה עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי בשלמא ערי הלוים דכתיב כי בתי ערי הלוים אלא לוי מנלן דכתיב ואשר יגאל מן הלוים [ו] תניא ואשר יגאל מן הלוים [ז] יכול לוי מישראל יגאל שזה יפה כחו וזה הורע כחו אבל לוי מלוי לא שזה יפה כחו וזה יפה כחו תלמוד לומר [ח] מן הלוים מן הלוים ולא כל הלוים פרט לבן לוי ממזר ונתין וחכמים אומרים אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא אמרינן: מתני' (א)* [ג]אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש [ט] (ולא) מגרש שדה מגרש עיר ולא עיר מגרש שלא יחריבו את ערי ישראל (ב) [ד]הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם שנאמר [3]גאולת עולם תהיה ללוים: גמ' אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין וכו' דכולי עלמא מיהא בדלוים לא משנינן מנא הני מילי אמר רבי אלעזר דאמר קרא [4]ושדה מגרש עריהם לא ימכר מאי לא ימכר אילימא לא ימכר כלל והא מדכתיב גאולת עולם תהיה ללוים מכלל דמזבני אלא מאי לא ימכר לא ישנה: הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם: ת"ר גאולת עולם תהיה ללוים מה ת"ל לפי שנאמר [5]במספר שני תבואות ימכר לך יכול אף זה כן תלמוד לומר גאולת עולם תהיה ללוים [י] לפי שנאמר [6]והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים [יא] לפי שנאמר [7]וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים בשלמא הני תרתי לחיי אלא בתי ערי חומה ללוים מי אית להו והתניא (ג)ערים הללו [ה]אין עושין אותן לא [יב] כפרים קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות אמר רב כהנא לא קשיא כאן שהוקף ולבסוף ישב כאן שישב ולבסוף הוקף וכי האי גוונא מי הויא חומה והתניא [8]ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה (ד)[ו]שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף יכול אפילו הקיפוה ישראל נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה להלן עובדי כוכבים אף כאן עובדי כוכבים יכול אפילו הקיפוה עובדי כוכבים לאחר מכן נאמר [יג] להלן חומה ונאמר כאן חומה מה להלן עובדי כוכבים קודם לכן אף כאן עובדי כוכבים קודם לכן תרגמה רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא כגון שנפלו להן

הן

רש"י

מתני' שתי חצרות. עיר שאין בה אלא שתי חצירות: **גמ' איני יודע שאין להן חומה.** דבתי החצרים משמע שאינו בעיר [יג] אלא יישוב חצירות הסמוכות: **כמי שאין להן חומה.** הואיל ואין בה כדי עיר: **וכמה.** הן דלא ליחשוב חומה דידהו כעיר חומה שתי חצרות וכו': **אימא בית וחצר בית וחצר.** אבל אי איכא שני בתים בכל חצר הוו כעיר חומה ולא הוו כבתי החצרים: **א"כ ליכתוב חצרים.** ולא ליכתוב בתי ואנא ידענא דאין חצר בלא בית: **מתני' ישראל שירש.** בתי ערי חומה מאבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה שאם מכרה שתהא נחלטת ללוקח לסוף שנה אלא לעולם גואלה כלוי דכתיב בהו (ויקרא כה) גאולת עולם תהיה ללוים: **עד שיהא.** הוא המוכר לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי דאינו גואל כלוי: **וערי הלוים.** מערים שניתנו ללוים בימי יהושע לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל דאינו גואל כלוי. והשתא קשיא רישא לסיפא ובגמ' מתרץ לה: **אין דברים הללו.** דגאולת עולם אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא בעינן דישראל שירש את אבי אמו לוי [יד] מודו (ב) רבנן דגואל כלוי הואיל ומערי הלוים היא זו אבל בבן לוי שירש את אבי אמו ישראל מודו רבנן דאינו גואל כלוי דבערי הלוים תלא רחמנא: **גמ'** וקא פריך אינו גואל כסדר הזה כישראל אלא כמאן כבן לוי בתמיה והא תני סיפא עד שיהא לוי כו': **בשלמא ערי הלוים.** בעינן לאפוקי בן לוי שירש את ישראל כדכתיב ערי הלוים: **אלא לוי מנלן.** דבעינן שיהא לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי: **ואשר יגאל מן הלוים.** דמשמע למקצת לוים נתתי רשות לגאול ולא לכולם: **ותניא.** דדרשינן הכי. ה"ג לה בתורת כהנים [יה] מן הלוים מה ת"ל שיכול לוי מישראל יגאל כלומר אי לא כתב אלא גאולת עולם תהיה ללוים יכולני לומר לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם שישראל הורע כחו בממכרו דנחלטת לסוף שנה: **וזה יפה כחו.** דכתיב [ו] גאולת עולם וגו' אבל לוי שמכר ללוי לא יגאל אלא תיחלט לסוף שנה: **ת"ל** [טו] **מן הלוים.** פרט לבן לוי שבא מן הממזרת ומן הנתינה וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי שהרי ישראל גמור הוא: **מתני' שדה מגרש.** מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב וחוץ לאותו אלף היה להם ללוים אלף אמה לשדות וכרמים כדכתיב (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו' לא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותן אלא נוי הוא לעיר: **אין עושין שדה מגרש.** משום יישוב ארץ ישראל והיינו חורבן שממעט את הזריעה: **ולא מגרש שדה.** שמחריב את נוי העיר: **מגרש אין עושין עיר.** שיעשו בו בתים שאין עיר נאה בלא מגרש וכ"ש שאין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את יישוב העיר: **מוכרין לעולם.** אפילו בשנת היובל עצמה כך שמעתי וקשיא לי אמאי הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא (לעיל כט:) בישראל שמכר שדהו בשנת היובל עצמה ה"נ איכא לפלוגי הכא ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו [טז] דהא אמרינן לעיל (דף כח.) דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל. וכמדומה לי דאיידי דתנא באידך פירקא [ז] מקדישין לעולם וגואלין לעולם תנא נמי הכא [יז]: **גואלין לעולם.** שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין: **גמ' יכול אף זה.** לוי כן שאם מכר שדה אחוזתו אותן אלף אמה שחוץ למגרש שלא יהא מותר לגאול בפחות משתי שנים: **לפי שנאמר.** במקדיש שדה אחוזה וגאלה אחר מיד הקדש דבשנת היובל יוצאה לכהנים כדכתיב והיה השדה וגו': **יכול אף.** לוי כן אם הקדיש שדה ולא גאלה יפסידנה ביובל ת"ל גאולת עולם וגו': **ערים הללו.** הניתנים ללוים: **אין עושין** [יח] **ערים קטנים.** לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם יישוב לבית מנוס לרוצחים: **ולא כרכים גדולים.** לפי שמתקבצין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב את הרוצח ויהרגנו: **אלא עיירות בינוניות.** בלא חומה: **כאן שהוקף ולבסוף ישב.** לא משכחת בהו בלוים כדקאמרת אבל ישב ולבסוף הוקף משכחת בהו שלאחר שניתנו להם בימי יהושע היקיפוה הם: **וכי האי גוונא.** דישב ולבסוף הוקף מי הוי חומה דאצטריך קרא למעוטיה: **בית מושב עיר חומה.** בית שהושב ונבנה [יט] עיר חומה דמשמע שהוקף ולבסוף ישב: **יכול אפילו הקיפוה ישראל.** לאחר שכבשו את הארץ ואפילו קודם שישבו בה: **ונאמר להלן חומה.** (דברים ג) כל אלה ערים בצורות וגו': **לאחר מכן.** לאחר שכיבשום ישראל: **תרגמה רב סלא.** לעולם כשהוקף ולבסוף ישב ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו': **כגון שנפלו להן.** בגורל בימי יהושע:

מסורת הש"ס

א) [תוספתא ספ"ה ב"ב כד: מכות יב.], ב) [לעיל ג:], ג) [מכות י. ע"ש], ד) [מגילה ג: ושם היא מימרא דר' יהושע בן לוי], ה) [בהר פרק ו], ו) [ויקרא כה], ז) [לעיל כו:],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואימא בית וחצר בית וחצר א"כ ליכתוב: (ב) רש"י ד"ה אין דברים וכו' אבי אמו לוי ס"ל רבנן וכו' רחמנא הס"ד ואח"כ מ"ה ואלא כמאן כו' וקא פריך:

מוסף רש"י

אין עושין שדה. של לוים, מגרש. שנתנו ללוים אלפים אמה סביב העיר, כדכתיב (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה, וכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו', הא כיצד, אלף אמה מגרש, שאין בו לא בית ולא שדה, והשאר שדות וכרמים (מכות יב.). מוכרין לעולם. אפילו בשנת היובל עצמה אם מכרו קרקע שלהם מכורה היא, ואילו גבי ישראל תניא בגמ' בפ' בתרא (כט:) ובשנת היובל לא ימכרו ואם מכר אינה מכורה והמעות חוזרין, וגבי כהנים תנן מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה והמעות שלהן, דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביובל, דודאי הדרא, דכתיב ואשר יגאל מן הלוים, ואמרינן בפ' בתרא (שם) ממכרו יוצא בחנם (לעיל ג:). וגואלין לעולם. אם מכרו שדה גואלין אותה מיד, וישראל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים כדכתיב במספר שני תבואות ימכר לך (שם). ערים הללו. ערי מקלט, אין עושין אותן לא כפרים קטנים. לפי שאין מזונות מצויין שם, ולא כרכים גדולים. שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה ויארוב לו (מכות י.). בית מושב עיר חומה. בית מושב של עיר חומה, ולא שישב ולבסוף הוקף. שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה (מגילה ג:).

תורה אור השלם

1. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: ויקרא כה לא
2. וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ויקרא כה לג
3. וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: ויקרא כה לב
4. וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ויקרא כה לד
5. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ: ויקרא כה טו
6. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַייָ כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
7. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל
8. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כט

גליון הש"ס

מתני' אין עושין שדה. עיין טורי אבן מגילה דף י ע"ב ד"ה כל המצות:

שינויי נוסחאות

א] בסדר המשנה שמוקפין, ב] חומה שאף על פי (ש"מ), ג] חומה דמי וכמה הן בתים (ש"מ), ד] של שני שני בתים (ש"מ), ה] וחצר בית וחצר א"כ (ש"מ), ו] ותניא ואשר יגאל מן הלוים. ס"א אינו אבל רש"י גריס כן (ש"מ), ז] הלוים ומה ת"ל יכול (ש"מ), ח] לומר ואשר יגאל מן (ש"מ), ט] רש"ק מ"ז, י] ללוים ולפי שנאמר (ש"מ), יא] לא טירים קטנים [תיבת כפרים נמחק] (ש"מ), יב] נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה (ש"מ), יג] בעיר חומה רש"ש, יד] לוי גואל כלוי [והשאר נמחק] (ש"מ), טו] ת"ל ואשר יגאל מן (ש"מ), טז] עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר דהא (ש"מ), יז] הכא מוכרין לעולם וגואלין לעולם [הס"ד ומה"ד:] גואלין (ש"מ), יח] עושין אותן טירים קטנים (ש"מ), יט] ונבנה כעיר חומה (ש"מ),

רבינו גרשום

מתני': ואלו הן בתי החצרים. שיש להן דין זה: **שתי חצרות של [ב'] ב' בתים אף על פי שמוקפות.** דינן כבתי חצרים ככפרים שאין להם חומה אבל פחות (א) מכאן אינן כבתי חצרים: **גמ': בתי חצרים.** משמע כפרים שאין להם חומה: [מה ת"ל שאין להם חומה שאע"פ שיש להם חומה מוקפות מימות יהושע כמי שאין להם חומה דמו שאינן בתורת בתי ערי חומה: **ואימא בית וחצר בית וחצר.** דהיינו ב' בתים וב' חצרות ולא שיהו ב' בתים בכל חצר: **א"כ.** דבית אחד בלבד בחצר: **ליכתוב חצרים.** ולא בעי למכתב בתי דסתם חצר אינה בלא בית אחד: לא ההוא חצר שאין בו בית לא מקרי חצר אלא קרפף ומדאצטריך למיכתב בתי וחצרים ש"מ דב' חצרות של ב' ב' בתים: **מתני': ישראל שירש את אבי אמו לוי] אינו גואל כסדר הזה.** כענין שאר ישראל היורשין קרוביהן ישראל אלא דינו כבן לוי. **וכן בן לוי** כו' [לפי שהלוים אינן בתורת מוכר שדה אחוזה לב' שנים ולא בתורת בתי ערי חומה לחלוט. וכן בתורת חצרים **שנאמר כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם] עד שיהא** [לוי וערי הלוים משמע השתא דבין ישראל שירש אבי אמו לוי ובין לוי שירש אבי אמו ישראל גואלין בתורת ישראל ולעולם אינו גואל בסדר לוי שמוכר וגואל לעולם עד שיהא לוי ובערי הלוים] ובגמ' פריך רישא אסיפא: **וחכ"א [אין דברים הללו אמורין אלא בערי הלוים.** משמע דחכמים סברי] דאפילו ישראל שירש ערי הלוים מוכר וגואל כתורת לוים {דבערי הלוים תלא רחמנא}. אבל בהא פליגי דעד שיהא לוי לא אמרינן: **גמ': [ואלא כמאן כבן לוי.** והא תני עד שיהא לוי וערי הלוים כלומר דמי שהוא לוי ובערי לוים הוא גואל בתורת לוי ולא ישראל בערי לויים גואל כבן לוין]. אלא אימא **אינו גואל אלא כסדר הזה.** שאמרנו למעלה בתורת ישראל בערי ישראל: **[בשלמא ערי הלוים.** אשכחן דאית להו גאולה לעולם ולאו מידי אחרינא דכתיב כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. אבל מנא לן דלוי בערי הלוים דיניה כי האי גוונא ולא איניש אחרינא]: **דכתיב ואשר יגאל מן הלוים.** כלומר לוי שמכר שדהו לישראל יגאל לעולם: **יכול לוי מישראל יגאל.** לעולם: **שזה.** בן לוי יפה כחו בממכרו כדמפר' לעיל: **אבל לוי.** שמכר ללוי ששניהם יפה כוחם לא יגאל: **ת"ל מן הלוים.** דאפילו לוי מלוי יגאל: **מן הלוים ולא כל הלוים.** מן הלוים משמע מעוט כלומר שיש ללוים שאינן בתורת גאולה זו והיינו בן לוי נתין ובן לוי ממזר: **עד שיהא לוי** [וערי לוים] **לא אמרינן** דלא בעינן תרוייהו: **מתני': אין עושין שדה מגרש.** אותן אלף אמה שסביב לעיר שהן אויר לנוי העיר אין עושין אותן שדה שאין זורעין אותן ולא שדה שהוא לזריעה אין עושין אותו מגרש: **בד"א בערי הלוים.** כדאמר בגמרא לא ישנה: **ולא עיר מגרש שלא יחריבו ערי ישראל.** שלא יחריב עיר שהיא מיושבת לעשותה מגרש אויר פנוי: **מוכרין לעולם.** אפילו בשנת יובל עצמו: **וגואלין לעולם.** אפילו מיד לאלתר כשמכר: **גמ': לא ישנה.** מכמות שהיא: **ולפי שנאמר קדש לה'** כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו: **יכול אף זה כן.** בן לוי שהקדיש את שדהו יוצא לכהנים ביובל: **ערים הללו.** של לוים שכתוב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר: **טירים קטנים.** כמו מגדלים: **[אלא עיירות בינוניות.** שאין מוקפות חומה אלמא לית להו בתי ערי חומה: **לא קשיא] כאן שהוקף חומה ולבסוף ישב.** שנתנו הם ללוים לית להו (ב) בתי ערי חומה דשוברין חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות: **כאן שישב.** בלא חומה ונתנוהו ללוים: **ולבסוף הוקף.** שהקיפוהו הלוים מאחר שהיה שלהם יש להם בתי ערי חומה: **בית מושב עיר חומה.** שיהא עיר חומה קודם שיש בה [בית] מושב: **[יכול אפילו הקיפוה ישראל.** חומה ואח"כ ישב יהא לה תורת בתי ערי חומה: **ונאמר להלן חומה.** כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה: **מה להלן.** שהקיפום עובדי כוכבים חומה: **אף כאן.** בבתי ערי חומה שהקיפום עובדי כוכבים חומה קודם לכן. קודם שירשו ישראל את הארץ]: **תרגמה רב יוסף.** כלומר כי האי גוונא אפשר למיהוי להו בתי ערי חומה: **כגון שנפלו להם.** ערים בירושה מוקפות חומה מאבי אמו ישראל:

א) לכאורה משמע דהתנא בא למעט יותר מכאן דאינן כבתי חצירות ואולי דטס"ה וצ"ל אבל יותר מכאן וצ"ע. ב) נראה דצ"ל לית להו ללוים אלא היו שוברין חומתן וכו'.

הן ומגרשיהן א] הן ומגרש למיסתרינהו קיימי אמר רב אשי איצטריך סד"א אדמסתתרי ב] מסתתרי אי מיזדבני ליחלטו קמ"ל תנו רבנן [1]כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו א)מה ת"ל מנין לכהן שהקדיש אשדה חרמו שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' כשדה החרם וכי מה למדנו משדה החרם מעתה ה"ז בא ללמד ונמצא למד מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל מה שדה אחוזה של ישראל יוצא מתחת ידו ומתחלקת ג] לכהנים אף שדה חרמו יוצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים אמר מר ד] בשל אחרים אני זוכה מי דמי התם זוכה בעלמא הכא קא שקיל ליה ה] אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב [2]ואיש את קדשיו לו יהיו הא נמי כי קדשיו דמיא מי דמי קדשיו לאו ברשותו הכא ברשותו אלא אמר רב נחמן איצטריך סד"א הואיל וכתיב [3]כי אחוזת עולם הוא להם הא נמי אחוזתו היא קמ"ל אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא:

הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

הן ומגרשיהן. כשהן מוקפות חומה: **והא למיסתרינהו קיימי.** כדאמר (לעיל דף לג:) אין עושין אותן טירין וכרכים: **סד"א אדמסתתרי.** י] כל זמן שלא נסתרו אם מכרום קודם סתירתן ליחלטו קמ"ל: **מה ת"ל.** כשדה החרם מה בא שדה החרם ללמד על שדה היוצאת לכהנים ביובל: **שדה חרמו.** שדה שהחרים ישראל והגיעה לחלקו: **הואיל ויוצאה לכהנים.** אם לא יגאלנה שהרי היא שלו כשדה אחוזה ועכשיו הרי היא תחת ידי כו': **בשל אחרים אני זוכה.** אם היה שדה אחוזת ישראל יוצאה לכהנים ביובל היה לי חלק בה: **מה שדה אחוזה של ישראל.** אם גאלה כהן מיד הקדש יוצאה מידו ביובל ומתחלקת לכל אחיו הכהנים כדאמר באידך פירקא בפרק אין מקדישין (לעיל דף כה:) אף זו כו': (א) **הכא קא שקיל ליה** ז] **כו': ואיש את קדשיו לו יהיו.** ודרשינן ליה בהגוזל בב"ק (דף קט:) מנין לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה אם יש עליו להביא חטאת או התנדב עולה או שלמים אין צריך לתתם לאנשי משמר אלא הוא עצמו מקריב ויטול העור ואוכל הבשר ת"ל ואיש את קדשיו לו יהיו: **קדשיו לאו ברשותו.** ולאו מכח דידיה קא שקיל להו אלא מקריב אימוריהם: **הכא ברשותו.** כלומר מכח דידיה קא שקיל להו ולא משלחן גבוה בשכר עבודה: **אלא אמר ר"נ.** להכי איצטריך למכתב ח] (ב) החרם דסד"א כו' והאי נמי אחוזתו היא ואם הקדישה ולא גאלה לא תצא לכהנים ביובל אלא יהא לו רשות לגאלה לעולם: **קמ"ל.** היקש דאיתקש שדה החרם לשדה אחוזתו של ישראל דתצא מתחת ידו ותתחלק לכהנים דאחוזתו היא דיש לה גאולת עולם אבל חרמו לא הויא כאחוזה ליגאל לעולם:

הן ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. וא"ת מאי נפקא מינה אם נסתרו כיון שהיו מוקפות חומה מעיקרא דהא תניא לעיל אשר לו חומה ואע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ושמא י"ל דאתיא כרבי ט] י] אלעזר בר' יוסי ושאני הכא כיון שהם ראויות שלא יהא להם חומה לא תועיל להם קדושת חומה שהיה קודש לכן יא] כאילו לא היתה מעולם:

מי דמי התם זוכה. והכא נמי הוי מלי למיפרך יב] כשהוא זוכה בשל אחרים והוי במשמר שלו אבל הכא רצה לזכות משמר אחר והיא אינה מתחלקת לכהנים של משמר אחר כדפי' לעיל (דף כה.) אלא דעדיפא מינה פריך יג] שאפילו באה משמרתו כשיוצאה לכהנים אין לזכות מהאי קל וחומר:

אמר רמי בר חמא איצטריך כו' [אלא] **אמר רב נחמן** [איצטריך] ס"ד כו'. ואם תאמר מאי היא דנאמר ודין הוא והלא אין לנו לומר שזוכה בו מטעם קל וחומר אלא מטעם דכתיבי קראי יד] דאיש כי יקדיש לרמי בר חמא ולאחוזת עולם לרב נחמן וי"ל דמכל מקום ניחא ליה לאיתויי קל וחומר כך מסברא: **הא** קא משמע לן **אחוזתו אחוזתו** אין חרמו לא. ואם תאמר הא לעיל ילפינן טו] מהקישא דמקיש שדה חרמו לשדה אחוזה לישראל ומאי דריש ליה הכא מאחוזתו ויש לומר דהכי פירושו קא משמע לן מאחוזתו של כהן דאחוזתו דוקא יש לה גאולת עולם ואינה מתחלקת לכהנים ביובל אבל שדה חרמו מתחלק לכהנים ביובל ב) מהיקשא דמקשינן ליה לשדה אחוזה של ישראל ולא הויא כשדה אחוזתו ליגאל לעולם וכן פרש"י:

הדרן עלך המוכר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' (פ"ד מהלכות ערכין הלכה כג) [פ"ו שם הלכה ו]:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַייָ כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא
2. וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: במדבר ה י
3. וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ויקרא כה לד

שינויי נוסחאות

א] ומגרשיהן והא למסתרינהו קיימי (ש"מ), ב] אדמסתתרי מזדבני וליחלטו [והשאר נמחק] (ש"מ), ג] ומתחלקת לאחיו הכהנים אף (ש"מ), ד] מר ודין הוא בשל כו'. וקלת מזה בב"ק ק"ט (ע"ב) (ש"מ), ה] ליה. ס"י כולה (ש"מ), ו] אדמסתתרי. עד שלא נסתרו (ש"מ), ז] ליה כולה [הס"ד] (ש"מ), ח] למכתב כשדה החרם (ש"מ), ט] נ"א כר"י בר"י אי נמי שאני הכא כו' (צ"ק), י] כרבי ישמעאל בר' יוסי דפליג עליה דקסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אי נמי אפילו כרבי אלעזר ברבי יוסי (ש"מ), יא] לכן והוי ליה כאילו (ש"מ), יב] למיפרך מי דמי התם כשהוא זוכה בשל אחרים הוי במשמר שלו אבל הכא רלה לזכות במשמר אחר (ש"מ), יג] פריך. ס"א דאפילו פגע יובל במשמרתו אין לו לזכות בה (ש"מ), יד] גי' ל"ק דאיש את קדשיו, טו] ילפינן לה מהיקשא (ש"מ).

מסורת הש"ס

א) [לעיל כט.], ב) עי' ל"ק,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה שדה וכו' אף זו כו' הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג הכא: (ב) ד"ה אלא וכו' למכתב כשדה החרם דסד"א:

מוסף רש"י

שהקדיש שדה חרמו. שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן זה, שלא יאמר הואיל וכשיגיע יובל אם לא אפדנה אני מיד גזבר ויגאלנה אחר תתחלק לכהנים ביובל, כדין מקדיש שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן אחוזה היא, כדכתיב כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו, ועכשיו שאני מוחזק בה תהא שלי, שהרי דין הוא, בשל אחרים אני זוכה. אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו כשיגיע יובל תתחלק לי, בשל עצמי לא כל שכן (לעיל כט.). ת"ל כו' כשדה החרם. והאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב (שם). מה שדה אחוזה. שהקדיש ישראל וגאלה אחד מן הכהנים תצא מידו ביובל ותתחלק לכל בני המשמר, כדאמר בפרקין דלעיל (כה:) אחוזתו שלו ואין זו שלו, אף שדה חרמו כו' (לעיל כט.). הדרן עלך מסכת ערכין

רבינו גרשום

הן ומגרשיהן. כלומר עם חומתן: הן ומגרשיהן למיסתרינהו קיימי. כלומר הא עומדין ליסתר חומתן שהרי אין עושין אותן לא טירין ולא כרכין ואכתי לית להו בתי ערי חומה: [אפילו הכי איצטריך גאולת עולם **סד"א אדמיסתתרי איסתורי.** כלומר מקמי דליסתרי **אי מיזדבני ליחלטו** קמ"ל גאולת עולם: **שדה חרמו.** שהחרימה ישראל ובאתה ליד כהן והקדישה ולא הספיק לגאלה עד שפגע בו יובל: **שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל.** דהאי כהן שמקדיש שדה חרמו הוי כאילו הקדיש שדה אחוזתו ולא גאלה שיוצאה לכהנים ביובל: **בשל אחרים.** שדה שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה לכהנים **אני זוכה** בה: **בשל עצמי לא כל שכן.** שאזכה בה שלא תצא מתחת ידי: **מה שדה אחוזה של ישראל.** שהקדישה ישראל ולא גאלה שיוצאה מיד הקדש לכהנים ביובל וגאלה אחד מן הכהנים **יוצאה מידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים** כדאמר לעיל בפרק המקדיש שדהו שאחוזתו שלו ואין זו שלו אלא של כל הכהנים: **אף שדה חרמו יוצאה. ומתחלקת לכל אחיו הכהנים]: מי דמי התם.** קא זכי בעלמא. דרחמנא זכי ליה שדה אחוזה של ישראל היוצאה לכהנים עם שאר הכהנים: **הכא קא שקיל ליה כוליה.** כלומר ממי זכה שיתפוס שדה חרמו לעצמו: **אמר רמי בר חמא.** אכתי איצטריך דסד"א דהאי ודין הוא דינא הוא **הואיל וכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו** [ומפרש בסיפרי מנין לישראל שהיה מודד תרומה לכהן ע"ג קרקע מנין שכל כהן שיבא שם באותה שעה שהוא מודד שיש לו חלק בהן כמו זה הראשון ת"ל איש את קדשיו לו יהיו] כלומר לכולן בשוה יכול אפילו מדד לו לתוך קופתו של ראשון שיזכה אחר עמו ת"ל אשר יתן לכהן לו יהיה ולא לאחר סד"א כי היכי דזוכה בקדשים שנוטל חלקו עם כהן ראשון אם בא עד שלא מדד לו שאינו יכול לדחותו [והאי שדה חרמו כקדשים דמי ולא יהא אדם יכול לדחותו אלא תהא שלו להכי איצטריך היקישא]: **מי דמי.** האי קדשים לחרמו. **קדשים לאו ברשותו** נינהו אלא ברשות ישראל נינהו וזכי ליה רחמנא **הכא** האי שדה חרמו **ברשותו** הוא ומאן זכי ליה ולאו דינא הוא: **איצטריך סד"א הואיל וכתיב כי אחוזת עולם היא להם.** דהדרא ליה ביובל ואינה יוצאה מידו האי נמי שדה חרמו אחוזתו היא ולא תצא מתחת ידו להכי איצטריך היקישא דאחוזתו היא שלו אבל שדה חרמו לא אלא תצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים. לשון מורי הגאון. קדשיו לאו ברשותיה א)דמוקי [ליה] להאי קרא בגזל הגר ומת שמשלם קרן וחומש לכהנים [ואשם למזבח]: הדרן עלך המוכר שדהו וחסלת מסכת ערכין

א) עי' ב"ק דף ק"ט דמשמע דמיירי בכהן שבא להקריב קרבנותיו במשמר שאינו שלו דמ"מ עבודתה ועורה שלו ע"ש ואולי דר"ל מדסמיך ליה לקרא דגזל הגר דרשינן סמוכין דהך קרא נמי מיירי בגזל הגר וכגון בכהן שגזל את הגר דיכול להקריב האשם במשמר אחר ועבודתה ועורה שלו.

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת עֲרָכִין וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת עֲרָכִין וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לֹא נִתְנְשֵׁי מִינָךְ מַסֶּכֶת עֲרָכִין וְלֹא תִתְנְשֵׁי מִינָן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי (ג"פ): ואחר כך יאמר: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמִי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחַאי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רָכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לִדְבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לְסַיֵּם מַסֶּכֶת עֲרָכִין כֵּן תַּעַזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחֲיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוַּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלַאֲתָבָא פּוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ, [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: